

4. Raport dotyczacy sytuacji mniejszosci narodowych i etnicznych oraz jezyka regionalnego w Rzeczypospolitej polskiej. Warszawa, 2007.-102 s.
<http://www.mswia.gov.pl/download.php?s=1&id=3094>
5. Конституція Республіки Польщі 2 квітня 1997 р.
<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
6. Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania szkół mniejszości narodowych i etnicznych. Pod red. Z. Wesołowski i M. Sekuła.- Warszawa, 2004.-81s.
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 3 grudnia 2002 r.
http://bip.men.gov.pl/akty_pr_1997-2006/rozp_186.php
8. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Ред-кол.: О. С. Мельничук (Голов. ред.) та ін.-К.: Наук. думка, 2004 р., – 656 с.
9. Український педагогічний словник. / Гончаренко С.- К.: Либідь, 1997., – 376 с.
10. Клиненко Т.В. Демократизація освіти на засадах полікультурності: міжнародний досвід і українські реалії // Розвиток демократії в Україні: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 20 вересня-1 жовтня 2000 р.)- К., 2001.- С. 171-180.
11. Raport. Szkolnictwo dla mniejszości narodowych i grup etnicznych w roku szkolnym 2004/2005 // Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli. Warszawa, 2005. - 28 s.
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 3 grudnia 2002 r.
http://bip.men.gov.pl/akty_pr_1997-2006/rozp_186.php
13. Філіпчук Г. Г. Проблеми етнокультури в змісті шкільної освіти // Педагогіка і психологія-1999.- №4(25).-С. 52-58.
14. Сирник М. Навчання мови національних меншин у Польщі – оцінка державних структур.
www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/publicystyka/szkoly.doc
15. Пуховська Л. П. Проблема полікультурності в загальноєвропейському освітньому просторі // Освіта й виховання в Польщі й Україні (XIX- XX ст.). Матеріали міжнародної наукової конференції (Ніжин, 20-22 травня 1998 р.)-Н., 1998.-С. 7- 11. Частина I.
16. Василюк А. В. Реформи шкільної освіти в Польщі: історія і сучасність: монографія / Ніжинський держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин, 2007. – 340с.
17. Społeczności pogranicza wielokulturowość edukacja // Praca zbiorowa pod redakcją naukową T. Lewowickiego i B. Grabowskiej.- Cieczyn, 1996.- 201s.
18. Oświata etniczna w Europie Środkowej. Pod redakcją naukową Z. Jasińskiego, T. Lewowickiego.- Opole, 2001.-374 s.

УДК 398.23.(07)

Дудник Н.В.

ФОРМУВАННЯ СМІХОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ

***Анотація.** Стаття присвячена формуванню сміхової культури у студентів-філологів засобами українського фольклору. Акцентовано увагу на організаційно-педагогічних засадах підготовки студентів до народознавчої роботи.*

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию формирования культуры смеха у студентов-филологов средствами украинского фольклора. Акцентировано*

внимание на организационно-педагогических условиях подготовки студентов к народоведческой работе.

Anattation. The forming laugh culture of the students-philologists in the foolklor. The forming of laugh culture in the context of the professional preparation of students-philologists.

Сміхова культура є невід'ємним складником духовної культури. Адже в довготривалій боротьбі за свою національну ідентичність український народ виявив не лише героїзм та волю до перемоги, а й розвивав критичне світосприймання. Це було своєрідним засобом духовного утвердження. Тому витоки сміхової культури знаходяться в народній царині. Фіксація, ґрунтовний аналіз фольклорного репертуару, на нашу думку, сприяли б виявленню закономірностей функціонування та розвитку живої сміхової традиції, формуванню сміхової культури у студентів-філологів.

Питанням фольклору та формуванню кращих рис особистості на його основі у світовій педагогіці приділяється значна увага, зокрема в навчальних закладах Польщі, Німеччини, Франції, Уельсу виховання та навчання здійснюється на основі національних традицій, звичаїв, фольклору. „І не даремно, адже у фольклорі в концентрованому вигляді відображено весь культурно-історичний досвід народу, а в „засобах фольклору” – глибокі і теплі родинні стосунки, всеперемагаюча любов до рідної землі, високі пориви до свободи, звитязна слава батьків і дідів, прославлення трудових і мистецьких традицій родоvodu всього народу” [2, 56]. Дослідженню природи сміху та комічного присвячені праці філософів (Аристотеля, Р. Декарта, Дж. Локка, Г. Гоббса, І. Канта, О. Лука, Ф. Ніцше, Л. Саккеті, Л. Фейєрбаха); психологів (І. Беха, Л. Божовича, М. Боришевського, Л. Виготського, О. Запорожця, О. Кононенко, Б. Ніколенко, З. Фрейда, П. Якобсона); педагогів (Ш. Амонашвілі, І. Зязюна, Я. Коменського, І. Підласого, О. Савченко, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського). Проблеми розвитку саме національних сміхових форм порушені в роботах В. Гнатюка, Б. Деркача, О. Дея, М. Драгоманова, Г. Кречотня, А. Кримського, Л. Махновця, Г. Нудьги, М. Сумцова, І. Франка, О. Щербатюк, М. Яценка та ін.

Утім, як свідчить практика, сучасна школа потребує висококультурного вчителя, який уміє не лише глибоко осмислити природу сміху та механізми його впливу на навчально-виховний процес, але й заглибитися в саме поняття сміхової культури, щоб якнайефективніше залучити цю важливу складову української культури до формування особистості учня. Таким чином досягається основна мета сучасної освіти – формування всебічно розвиненої творчої особистості з чіткими національними рисами, серед яких одну з головних займає традиційна українська сміхова культура [3, 13].

На жаль, сьогодні спостерігаємо, що в українців у ставленні до фольклору спрацьовують сформовані протягом тоталітарного режиму стереотипи меншовартості, примітивності, провінційності, вторинності та ін. Небезпека такої ситуації в тому, що ці стереотипи знайдуть свій прояв у наступних поколіннях громадян нашої держави, що завдасть непоправної шкоди Україні.

Тому при формуванні сміхової культури у студентів-філологів засобами фольклору ми намагалися подолати названі стереотипи, виходячи з того, що фольклор є основним засобом навчання та виховання. Перед студентами у процесі вивчення сміхових жанрів українського фольклору ми поставили такі завдання:

пізнати усну народну творчість, що містить елементи сміхової культури у всіх її виявах, проинятися її мудрістю; через минуле, відображене в такому фольклорі, знайти своє „Я” і навчитися бачити та аналізувати сучасне; оволодіти методами збору, класифікації та аналізу фольклорних творів, які є взірцями сміхової культури; уміти користуватися такими зразками і пропагувати їх серед населення; на основі такого фольклорного матеріалу здійснювати виховну роботу серед учнів та батьків.

Фольклор виробив аксіоматичні істини, що сприймаються на віру, здатні ідейно впливати на людей. Він є частиною самої віри, що й досі наявна в культурі Сходу, медитації, емпатії. У народній пареміографії, в дидактичних тропях казок, міфів, анекдотів закладені канонічні істини народів світу. „Поки в „літературній культурі”, як у калейдоскопі, змінювалися моральні, етичні догми, фольклор у повільних силових обертах карбував раціональні сентенції, відібрані досвідом тисячоліть. Їх актуальність – теперішній час – узагальнення повсякденного в людському житті. Час у ньому скорочується, тому минуле подається в експозиції як пояснення колишнього сучасного” [1, 9].

Саме у фольклорі відбивається національна психологія, національна свідомість народу, він є носієм і втіленням народної мудрості, світогляду, його ідеалів. У фольклорних творах знайшли глибоке відображення типові риси народного характеру: мужність, ясний розум, гуманізм, витривалість, працьовитість. „У ньому вся минувшина й історична доля українського народу: періоди високих піднесенень і трагічних падінь, епохи творчої праці і мистецького пізнання дійсності, оманливих надій та ілюзій, зневіри і зради тощо” [4, 4].

Український фольклор тісно пов’язаний з українською етнопедогогікою (кожен жанр містить значний виховний потенціал), етнопсихологією (у фольклорних творах показано стан героя, його емоції, почуття тощо). Фольклорні пам’ятки опрацьовують у мовознавчих курсах: при вивченні історії літературної мови, стилістики, лінгвістичної поетики, порівняльно-історичному дослідженні мов тощо.

В етнопедогогічній системі фольклор виконує особливу функцію – він проголошує виховну програму й водночас є основним засобом її реалізації. Адже вся система українського фольклору пронизана педагогічними ідеями і завданнями виховання духовно красивої і багатой людини, а розвиток фольклористики знаходиться у прямому зв’язку з розвитком етнопедогогіки. Фольклор впливає на духовну структуру людини: на розум і почуття, на волю, уяву, здійснюючи тим самим формування людської особистості, беручи активну участь у становленні її світогляду, моралі, політичних поглядів.

З урахуванням цих завдань була складена програма з фольклору України, яку ми збагатили кращими зразками сміхової культури українців

Основна мета курсу – пізнання сміхових жанрів українського фольклору в усіх його виявах і формування у студентів естетичного смаку, творчого мислення, емоційної та сміхової культури. Вона досягалася шляхом опрацювання найновіших досліджень українськими і зарубіжними вченими у галузі фольклористики.

Засвоєння теоретичного матеріалу курсу та оволодіння практичними вміннями аналізувати народнопоетичні твори допомогло студентам виробити погляд на фольклор як одну з найважливіших ланок формування в них сміхової культури.

Формування у студентів-філологів сміхової культури під час вивчення курсу "Фольклор України"

Тема I. Українська пареміографія		
<p><u>Пізнавальний компонент</u></p> <p>1. Уявлення про художню природу прислів'їв і приказок. 2. Розуміння етимології паремій, їх генетичної пов'язаності з байками та анекдотами. 3. Знання жанрових різновидів паремій, які містять елементи сміхової культури: вітання, побажання, тости, побажання-подяки, прощання, прокльони, присяги, застереження, принципів класифікації (алфавітний, тематичний, опорно-гасловий, історико-тематичний, структурний) паремій. 4. Усвідомлення ролі такої пареміографії у вивченні світогляду народу, його історії, культури, багатоговікового досвіду.</p>	<p><u>Емоційно-вольовий компонент</u></p> <p>1. Інтерес до вивчення прислів'їв і приказок, які є взірцем сміхової культури українців. 2. Бажання визначати жанрові різновиди таких паремій. 3. Формування потреби вживати такого роду паремії під час розмови. 4. Переконання у необхідності дослідження таких паремій тому, що вони становлять невід'ємний пласт народної мудрості, філософії.</p>	<p><u>Практично-дійовий компонент</u></p> <p>Уміння: 1) відрізняти прислів'я від приказок за структурними особливостями; 2) розкривати зміст таких паремій. 3) визначати жанрові своєрідності, особливості композицій, художньо-виражальні засоби прислів'їв і приказок, які містять в своїй основі сміхову культуру; 4) досліджувати сучасний стан побутування таких паремій; 5) підбирати під час педагогічних ситуацій такі паремії; 6) донести до учнів мудрість, дотепність наших предків, закладені в пареміографії; 7) на основі засвоєння таких зразків формулювати їхню сміхову культуру учнів.</p>
Фольклорна практика		
	<p>1. Бажання досліджувати такі паремії в експедиції. 2. Обмін емоціями із респондентами, від яких записують прислів'я і приказки, та з одногрупниками, які збирають і досліджують паремії. 3. Переконання в необхідності врахування психологічних особливостей інформаторів.</p>	<p>1. Проведення попередньої пошукової роботи в районі дослідження з обраної теми "Українська пареміографія". 2. Записування таких паремій відповідно до поставлених вимог. 3. Оформлення зібраних зразків. 4. Дослідження сучасного стану таких паремій. 5. Використання зібраних зразків у школі з метою формування в учнів сміхової культури.</p>
Тема II. Календарно-обрядова поезія зимового циклу		
<p>1. Розуміння ритуально-міфологічної основи зимового циклу календарної обрядовості. 2. Знання жанрів зимового циклу календарної обрядовості (щедрівки, колядки, посівальні пісні). Місце гумору в їх текстах. 3. Усвідомлення тісного зв'язку зимових ритуалів з найдавнішими культурами та віруваннями, міфологією. Трансформація сміхової культури в сучасних жанрах.</p>	<p>1. Зацікавлення питанням календарно-обрядової поезії зимового циклу, її ритуально-міфологічною суттю, наявністю в ній елементів сміхової культури 2. Бажання вивчити жанри зимової обрядовості, в яких наявний сміховий елемент. 3. Інтерес до образів-символів щедрівок та колядок. 4. Формування потреби досліджувати зимову календарно-обрядову творчість, її автентичні зразки, записувати їх. 5. Бажання виконувати такі пісні.</p>	
Фольклорна практика		
	<p>1. Бажання досліджувати пісні зимового циклу календарної обрядовості на предмет наявності у них елементів сміхової культури. 2. Прагнення відновити давні</p>	<p>1. Записування зразків пісень, які нас цікавлять. 2. Виділення автентичних зразків колядок та щедрівок. 3. Дослідження сучасного стану їх побутування.</p>

	тексти таких пісень під час експедиції.	Виконання пісень, зібраних у районі дослідження. 4. Організація і проведення свят зимового циклу обрядовості, під час яких формується сміхова культура.
Тема III. Календарно-побутова поезія весняного циклу		
1. Розуміння ритуально-міфологічної основи поезії весняного циклу календарної обрядовості. 2. Знання жанрів поезії весняного циклу (веснянки, гаївки) та їх хронологічно-тематичні групи. Жартівливо-іронічні веснянки. 3. Усвідомлення тісного зв'язку весняних ритуалів із найдавнішими культурами та віруваннями, древньою міфологією. Трансформація сміхової культури в сучасних жанрах.	1. Зацікавлення питанням календарно-обрядової поезії весняного циклу, її ритуально-міфологічною суттю, наявністю в ній елементів сміхової культури. 2. Бажання вивчити жанри весняної обрядовості, в яких наявний сміховий елемент. 3. Інтерес до образів-символів веснянок та гаївок. 4. Формування потреби досліджувати весняну календарно-обрядову творчість, її автентичні зразки, записувати їх. 5. Бажання виконувати такі пісні.	Уміння: 1) Визначити роль і місце сміхової культури в жанрах весняного циклу календарної поезії; 2) Інсценізувати автентичні зразки жартівливо-іронічних веснянок; 3) На основі вивчення такої обрядовості формувати в учнів сміхову культуру.
Фольклорна практика		
	1. Бажання досліджувати пісні весняного циклу календарної обрядовості на предмет наявності у них елементів сміхової культури. 2. Прагнення відновити стародавні тексти таких пісень під час експедиції.	1. Записування зразків пісень, які нас цікавлять. 2. Виділення автентичних зразків веснянок та гаївок. 3. Дослідження сучасного стану їх побутування. Виконання даних пісень зібраних у районі дослідження. 4. Організація і проведення свят весняного циклу обрядовості, під час яких формується сміхова культура.
Тема IV. Весільна обрядовість. Її виникнення та становлення		
1. Розуміння архаїчного весілля як цілісної народної драми. 2. Знання системи ритуалів та традицій одруження. 3. Усвідомлення ролі сміху в весільних діалогах, монологах, піснях та танцях. 4. Трансформація давньої сміхової культури в сучасному весіллі.	1. Зацікавлення питанням родинно-обрядової творчості, ритуально-міфологічною суттю жартівливих, насмішливих та сороміцьких пісень. 2. Бажання вивчити весільні пісні, в яких наявний сміховий елемент. 3. Інтерес до ролі гумору в таких піснях. 4. Формування потреби досліджувати весільну драму, її автентичні пісні, записувати їх. 5. Бажання виконувати такі твори.	Уміння: 1) Визначити роль і місце сміхової культури в весільному обряді; 2) інсценізувати автентичні зразки жартівливо-іронічних весільних пісень; 3) на основі вивчення такої творчості формувати в учнів сміхову культуру.
Фольклорна практика		
	1. Бажання досліджувати весільні пісні на предмет наявності у них елементів сміхової культури. 2. Прагнення відновити давні тексти таких пісень під час експедиції.	1. Записування зразків пісень, які нас цікавлять. 2. Виділення автентичних весільних пісень. 3. Дослідження сучасного стану їх побутування. Виконання пісень, зібраних у районі дослідження. 4. Інсценізація весільного обряду.
Тема V. Похоронна обрядовість.		
1. Розуміння похорону як етапу життя родини.	1. Зацікавлення питанням родинно-обрядової творчості,	Уміння: 1) Визначити роль і місце сміхової культури в похоронній

<p>2.Знання системи ритуально-обрядових дій, що здійснюються у зв'язку зі смертю.</p> <p>3.Розуміння традиції оживлення мерця в найархаїчніших поховальних ритуалах.</p> <p>4 Трансформація давньої сміхової культури.</p>	<p>ритуально-міфологічною суттю похоронної обрядовості.</p> <p>2.Бажання усвідомити роль сміху в поховальному обряді.</p> <p>3.Інтерес до ролі сміху в поховально-поминальній обрядовості.</p> <p>4.Формування потреби досліджувати похоронну обрядовість, голосіння та їх жанрові різновиди.</p>	<p>обрядовості;</p>
<p>Фольклорна практика</p>		
	<p>1.Бажання досліджувати похоронну обрядовість на предмет наявності у ній елементів сміхової культури.</p> <p>2.Прагнення відновити стародавні тексти голосінь.</p>	<p>1.Записування зразків причитань та голосінь.</p>

На лекціях багато часу ми відводили на висвітлення елементів сміхової культури у фольклорних жанрах з позиції сучасних досліджень, розкриття змісту та художніх особливостей такого фольклору. Адже „невичерпні мовні і фольклорні скарби смішного відіграли важливу роль у становленні української національної літератури, театру, музики; вони знайшли голосний відгомін і в сусідніх братніх культурах ... література і мистецтво постійно живляться з художніх джерел народного гумору і сатири” [7, 20]. Урахувавши педагогічну спрямованість курсу, ми не лише допомагали студентам експериментальних груп засвоїти жанри фольклору з елементами сміхової культури, а й більше уваги приділяли вивченню мистецтва слова, формуванню ідеалу людини, українського менталітету. З цією метою було прочитано лекції на теми, введені нами до програми, як-от: „Наявність та роль елементів традиційної сміхової культури у фольклорі”, „Стан сміхової культури в період більшовизму, голодомору, жорстокого тоталітарного режиму”, „Сучасний стан сміховинних жанрів фольклору та завдання вчителя-філолога щодо їх вивчення, збирання та пропагування”. Особливе місце відводилося лекції про походження традиційного народного анекдоту, бо саме він є найпоширенішим фольклорним зразком сміхової культури, він має велику виховну функцію тому, що об'єктом гумору є загальнолюдські ознаки.

На практичних заняттях студенти здійснювали літературознавчий аналіз в єдності змісту і форм, вивчали та виконували місцеві фольклорні твори такого спрямування. Також практикувалося запрошення на заняття народних виконавців фольклору (самодіяльний колектив с. Черповоди, колектив „Краснопільські викрутаси”, в репертуарі яких багато жартівливих українських народних пісень). Як засвідчили дані нашого експерименту, студенти краще засвоюють матеріал тоді, коли спочатку вивчають жанровий склад фольклору, а потім уже розглядають історію його збирання та вивчення.

Закінчувалося вивчення курсу темою „Фольклор і література”, де йшлося про звернення до сміхових жанрів українського фольклору таких відомих літературних діячів, як О. Вишня, М. Гоголь, Г. Квітка-Основ'яненко, І. Котляревський, І. Нечуй-Левицький, С. Руданський, Г. Сковорода, Т. Шевченко та ін.

Основна мета лабораторних занять – вивчити зі студентами певну кількість фольклорних жанрів, що є взірцем сміхової культури нашого народу, записаних в Уманському регіоні. Виконання таких зразків із дотриманням традицій регіону – одна зі складових іспиту з фольклору України.

Усі практичні вміння та навички студенти застосовували під час фольклорної практики. Матеріали фольклорної експедиції вони відповідно оформляли в папки з метою подальшого використання їх на захисті фольклорної практики, який має нетрадиційний характер. Також студенти виготовляли стенди-звіти з фотографіями, що розповідали про хід експедиції, про фольклорні колективи, цікавих людей, з якими спілкувалися, про визначні пам'ятки району дослідження.

Автентичні фольклорні твори, записані в експедиціях, студенти виконували на звітному концерті. При можливості на такі звіти-концерти запрошувалися сільські народні колективи, які виступали разом зі студентами. За краще наукове дослідження було запроваджено премію ім. Г. Танцюри, а за краще виконання фольклорного твору – приз „Горнятко Енея”.

Навчально-виховний процес у сучасній вищій школі неможливий без залучення студентів до збирання зразків народнопоетичної творчості безпосередньо від її живих носіїв. В етнопедagogіці українського народу фольклор виконує особливу функцію. Він проголошує виховну програму й одночасно є основним засобом її реалізації. Розвиток фольклористики перебуває у прямому зв'язку з розвитком етнопедagogіки, а вся його система пронизана педагогічними ідеями та ідеями виховання духовно багатой людини. Насамперед фольклор впливає на духовний світ дитини: на розум, почуття, волю, емоції, – тим самим здійснюючи формуючий вплив на людську особистість, беручи активну участь у становленні її світогляду, моралі, культури. Досліджуючи фольклор, студенти збагачуються кращими здобутками творчості українського народу.

Література:

1. Баклаженко С. До питання про вивчення народної творчості // Новим шляхом. – 1927. – № 2. – С. 53–61.
2. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання. – Умань, 1993. – 109 с.
3. Культура українського народу / Упор. В. Русанівський, Г. Вервес, М. Гончаренко. – К.: Либідь, 1994. – 569 с.
4. Лановик З., Лановик М. Українська народна словесність: Посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. – Львів: Літопис, 2000. – 614 с.
5. Махновець Л. Сатира і гумор української прози XVI–XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1964. – 480 с.
6. Народні усмішки / Упоряд. П.Ф. Гальченко, передм. О.І. Дея. – К.: Дніпро, 1986. – 310 с.

УДК 37(09)(47)

Іващенко К.В.

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ С.Т. ШАЦЬКОГО НА ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Анотація. У статті розкрито педагогічні погляди С.Т. Шацького на виховання підростаючого покоління. Особлива увага приділяється дослідженню поглядів педагога та їхньому втіленню у навчально-виховну діяльність. Висвітлено внесок педагога у розвиток історії педагогічної науки.